

Grote Zilverreigers *Ardea alba* in De Onlanden

René Oosterhuis

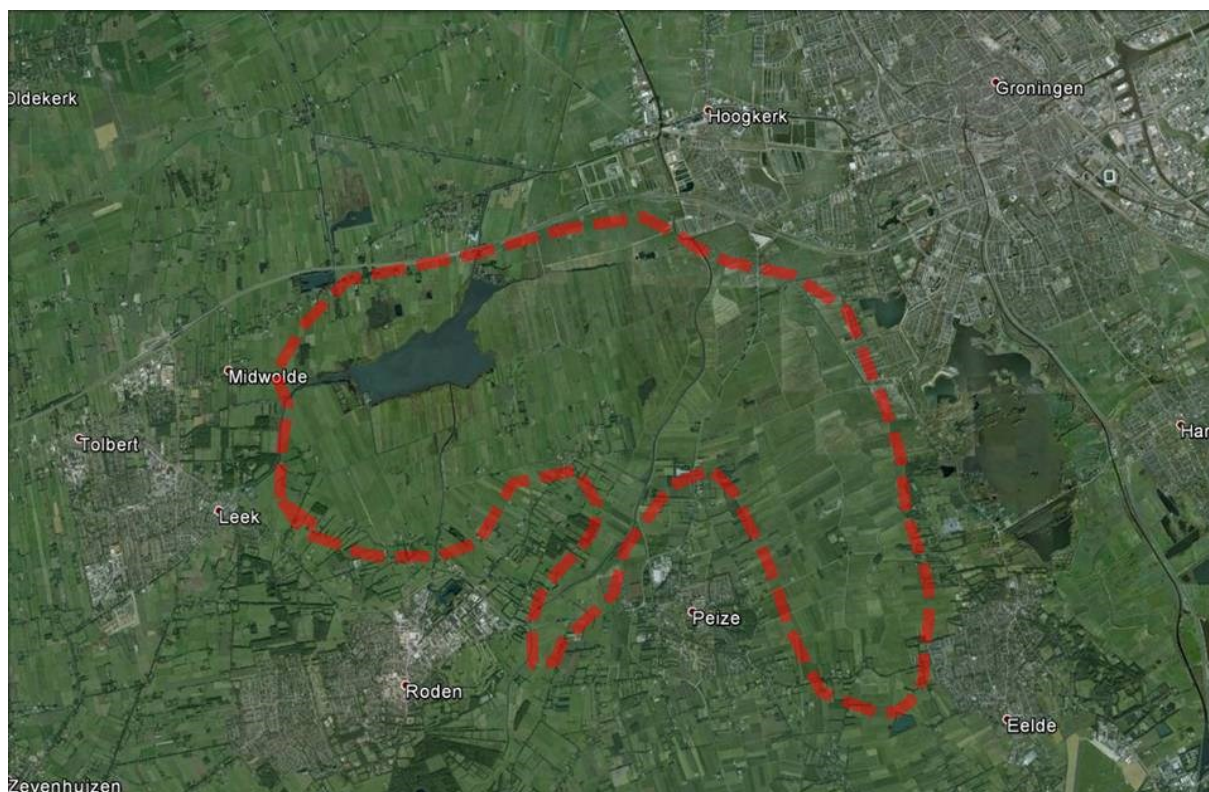
Sluipenderwijs koloniseerde de Grote zilverreiger gedurende de afgelopen 40 jaar Nederland, waarbij ze tegenwoordig in de winter even algemeen zijn als Blauwe Reigers Ardea cinerea. In De Onlanden liepen de overwinterende aantallen in het afgelopen decennium snel op en werd in 2016 voor het eerst een broedpoging gedaan.

Grote Zilverreigers worden sinds 1976 jaarlijks in ons land gezien. Ze broeden vanaf 1978 in de Oostvaardersplassen (Boele *et al.* 2016). Deze kolonie is de enige grote kolonie in Nederland met 171 nesten in 2015. Elders in Nederland broedt de soort in kleine aantallen in grote moerasgebieden. De omvang van de landelijke broedpopulatie is voor 2015 geschat op minimaal 224 paren (Website SOVON). Het aantal broedvogels valt in het niet bij de grote aantallen die in het winterhalfjaar worden gezien. Naar schatting overwinterden er in de winter van 2014/2015 maximaal 8900 exemplaren in ons land (Klaassen & de Jong 2015). Naast de eigen broedvogels gaat het om vogels elders uit Europa die in het najaar naar Nederland komen.

Bovenstaande aantalsontwikkeling is ook zichtbaar in De Onlanden; een groot moerasgebied op de grens van Groningen en Drenthe. Binnen De Onlanden liggen verschillende natuurgebieden o.a. de Lettelberterpetten. Dit deelgebied is al jaren in gebruik als slaapplaats bij Grote Zilverreigers en sinds 2007 worden ze er systematisch geteld. Dit artikel gaat in op de aantalsontwikkeling op de slaapplaats en een eerste broedpoging in 2016.

Gebiedsbeschrijving

De Onlanden is een groot natuurgebied op de grens van Groningen en Drenthe (Figuur 1). Het gebied bestaat uit meerdere natuurgebieden (o.a. Leekstermeer, Eelder en Peizermade) die in 2009 als gezamenlijke naam De Onlanden hebben gekregen. Van oorsprong bestaat het gebied voornamelijk uit natte graslanden op veengrond. Vanwege de lage ligging en de diverse beken die in het gebied uitmonden is het gebied ingericht als groot waterbergingsgebied. Het gebied heeft daardoor de afgelopen tien jaar een ware metamorfose ondergaan. Veel polders met natte graslanden zijn omgezet in moeras. In het noordwesten van De Onlanden liggen de Lettelberterpetten. Dit gebied bestaat uit petgaten en natte graslanden op veengronden. Het beheer is gericht op het behoud van dit half natuurlijke landschap met al haar natuur- en landschapswaarden. De petgaten met wilgstruweel zijn erg in trek bij de Grote Zilverreiger om te slapen.

Figuur 1. Globale begrenzing van De Onlanden. *Location of the study area in the northern Netherlands.*

Resultaten

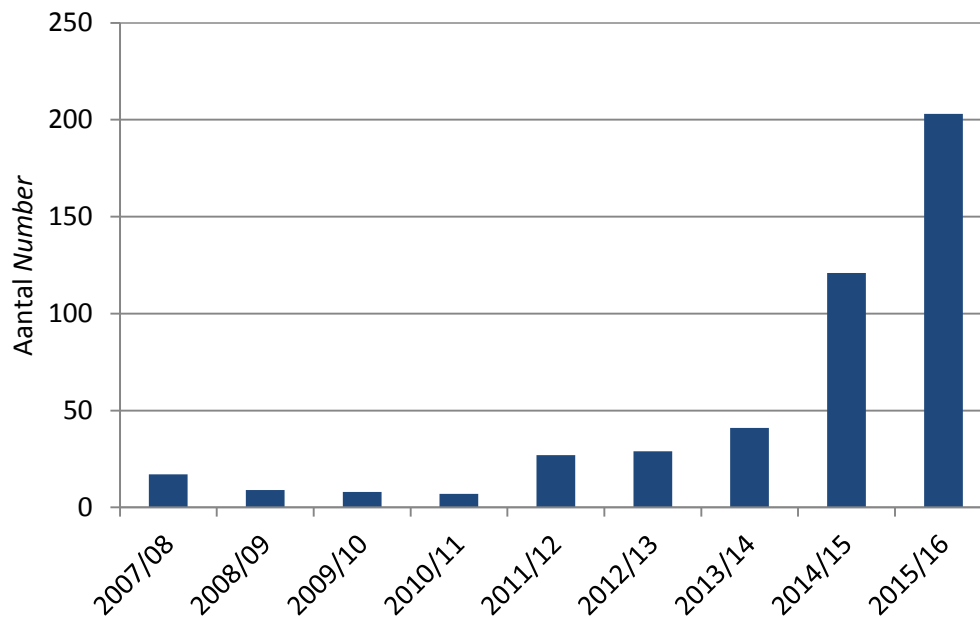
Tellingen winter

Sinds het najaar van 2007 worden de Grote Zilverreigers op de slaappleats in de Lettelberterpetten geteld door auteur en vrijwilligers van Het Groninger Landschap. In de beginjaren gebeurde dat enkele keren per winter, oplopend tot tweewekelijks in het najaar van 2015. Voor zover bekend verzamelen de Grote Zilverreigers zich binnen De Onlanden altijd op één plek om gezamenlijk te slapen. Maar er zijn ook voorbeelden bekend dat tijdens simultaantellingen op twee plekken tegelijk geslapen werd. Veruit de belangrijkste slaappleats in De Onlanden is die in de Lettelberterpetten. Als hier verstoring plaatsvindt van bijvoorbeeld een helikopter dan wordt uitgeweken naar andere plekken in De Onlanden. Ook bij harde wind kiezen de vogels ervoor om op een andere plek te slapen. Ze laten het wilgenstruweel van de Lettelberterpetten dan links liggen en kiezen er voor om in ondiep water in één van de polders te gaan staan; die zijn ingericht als waterbergingsgebieden.

Aantalsontwikkeling op de slaappleats

In figuur 2 zijn de seizoensmaxima weergegeven van de slaappleats in de Lettelberterpetten. Bij aanvang van de telling in het najaar van 2007 werden tot maximaal 17 Grote Zilverreigers geteld op de slaappleats. De drie daaropvolgende winters halveerde het aantal tot maximaal 7-9 exemplaren. Vanaf het najaar van 2011 begonnen

de aantallen langzaam te stijgen tot 41 op 23 december 2013. De winter erop liet een verdrievoudiging zien met een maximum van 121 exemplaren op 18 oktober 2014. Ook in de winter van 2015/2016 zette de stijging door tot een maximum van 203 op 29 oktober 2015. Niet alleen de aantallen vogels die kwamen slapen namen toe ook de verblijfsduur op de slaappleaats. In 2007 werd de slaappleaats pas in de loop van oktober in gebruik genomen. In de topwinter 2015/2016 was de slaappleaats al op 10 juli bezet met zo'n 23 vogels. Dit liep snel op naar meer dan 100 vogels begin september.

Figuur 2. Seizoensmaxima van Grote Zilverreiger in de Lettelberterpetten. *Peak numbers of Great Egrets as counted at Lettelberterpetten during winter.*

Herkomst

In de topwinter 2015/16 zijn extra tellingen uitgevoerd. In juli arriveerden de vogels al vroeg in de namiddag op de slaappleaats. Later in het seizoen, vanaf oktober, veranderde dit en arriveerden ze pas vlak voor zonsondergang op de slaappleaats. Door de late en de massale aankomst was het mogelijk om in oktober en november een goede inschatting te maken waar de vogels vandaan kwamen vliegen. Vanaf een uur voor zonsondergang tot minimaal een uur na zonsondergang is geteld bij de slaappleaats. Van alle arriverende vogels is de kompasrichting opgeschreven waar ze vandaan kwamen. Figuur 3 laat zien dat kleine aantallen uit het westen en zuidwesten kwamen. Hier liggen de bebouwde kernen van Leek en Tolbert. Dit is geen geschikt foerageergebied en blijkbaar vliegen er ook geen beesten over de bebouwingskernen heen. De slaappleaats in de Lettelberterpetten ligt aan de noordkant van De Onlanden en de vogels uit zuidelijke- en oostelijke richting komen uit De Onlanden en vermoedelijk ook het daar achter gelegen landbouwgebied. De vogels afkomstig uit noordwest, noord en noordoost foerageren niet in De Onlanden; het gaat om 66.9% van het totaal.

Figuur 3. Aanvliegroute naar slaappleats van Grote Zilverreiger in de Lettelberterpetten, gemiddeld aantal per telling over de maanden oktober en november 2015. *Hinterland of Great Egrets roosting at Lettelberterpetten, showing mean number of arrivals per count in October and November 2015.*

Om een beeld te krijgen van de herkomst van de vogels die uit noordwest-, noord- en noordoostelijke richting komen aanvliegen is aanvullend onderzoek uitgevoerd in het najaar van 2015. Gedurende een uur voor zonsondergang zijn foeragerende zilverreigers opgezocht in de ruime omgeving van de slaappleats en gekeken is welke kant ze richting schemer op vlogen om te gaan slapen. Figuur 4 laat zien waar de diverse zilverreigers heen vlogen. Het lijkt erop dat de zilverreigers die overdag foerageren ten zuiden en oosten van de lijn: Marum, Oldekerk, Zuidhorn, Groningen allemaal in De Onlanden slapen en dat vogels ten noorden en westen van die lijn op andere locaties slapen. De witte baan in het figuur geeft de mogelijke grens aan.

Figuur 4. Kaart met waarnemingen van Grote Zilverreigers op weg naar slaappleats in het najaar van 2015. *Directions of Great Egrets heading for roosts in autumn 2015.*

Beschrijving broedpoging

De Grote Zilverreiger is buiten het broedseizoen een algemene verschijning geworden in de Onlanden getuige bovenstaand verhaal. De eerste exemplaren arriveren al eind juni en de laatste vertrekken half maart. Het lag dan ook in de lijn der verwachting dat de vogels er zouden gaan broeden. In het voorjaar van 2016 was het zover. Eind februari namen de aantallen op de slaappleats snel af, op twee exemplaren na die elke avond weer naar de slaappleats kwamen. Grote Zilverreigers slapen gezamenlijk maar overdag hebben ze hun eigen voedselterritorium dat ze fel tegen soortgenoten verdedigen. Vanaf begin maart waren er echter twee Grote Zilverreigers die elkaar niet verjoegen maar samen optrokken. Wel werden andere soortgenoten op afstand gehouden. Op 5 april werd voor het eerst waargenomen dat één van de vogels met een tak aan het spelen was. De tak werd uiteindelijk op de grond gegooid en de reiger vertrok. Twee dagen later op 7 april werd een exemplaar gezien die met een tak richting een wilgenstruweel vertrok. Tot en met 15 april werd met enige regelmaat gezien dat de vogels met takken aan het slepen waren richting de nestlocatie. Na 15 april waren beide vogels wel regelmatig aanwezig op de nestlocatie maar leken niet meer met nestbouw bezig te zijn.

Nest in aanbouw van Grote Zilverreiger, Lettelberterpetten, 22 april 2016 (Foto: Rene Oosterhuis). *Nest of Great Egret in preparation, 22 April 2016.*

Op 22 april vloog er een helikopter over en vertrokken beide vogels naar de zuidkant van het Leekstermeer. Van dit moment is gebruik gemaakt om de nestlocatie kort te bezoeken. Er bleek een leeg nest aanwezig te zijn, op circa 1.5 meter hoogte in het wilgenstruweel, aan de rand van het water. Het nest was niet groot, niet erg stevig en leek nog niet af te zijn. Tot en met half mei werden de vogels regelmatig gezamenlijk in de omgeving van de nestlocatie gezien maar zonder aanwijzingen voor een daadwerkelijk broeden. Op zondag 22 mei waren beide reigers niet aanwezig en is de nestplek nogmaals bezocht. Het nest bleek weggezaakt en was nauwelijks groter dan op 22 april. Vermoedelijk is de broedpoging tijdens de nestbouwfase gestaakt. Hoewel niet uitgesloten kan worden dat er eieren in het nest hebben gelegen. Tot half juli hebben beide vogels hun territorium bezet gehouden.

Discussie

De toekomst ziet er voor de Grote Zilverreiger in De Onlanden gunstig uit. Of de aantallen op de slaappleats blijven stijgen of weer af gaan nemen is de vraag. Het vermoeden bestaat dat de grote aantallen overwinterende vogels in Noord-Nederland de laatste twee winters mede veroorzaakt werden door de toenmalige uitbraak van Veldmuizen (Klaassen & de Jong 2015). De aanvliegroutes laten zien dat vogels uit de gehele omgeving naar De Onlanden komen om te slapen. Een flink deel van de slapende vogels foerageerden overdag op de intensief gebruikte graslanden ten noorden van De Onlanden. Hier waren ook veel Veldmuizen aanwezig. Onderzoek aan de Waterspitsmuis heeft laten zien dat in De Onlanden zelf de Veldmuis bijna verdwenen is de laatste jaren (van Boekel 2015). Toch zijn er ook in De Onlanden volop Grote Zilverreigers aan het foerageren; ze zijn dus in staat om ook andere voedselbronnen dan Veldmuizen te benutten.

Ook als broedgebied ziet het er gunstig uit voor de toekomst. Het gebied is voor een flink deel ingericht als moeras met riet, ruigte en struweel. De eerste broedpoging is weliswaar mislukt maar gezien de ontwikkelingen qua vegetatie, namelijk uitbreiding van riet en wilgenstruweel, is het een kwestie van tijd dat er succesvol gebroed kan worden. Grote Zilverreigers kunnen zich goed verborgen houden in de broedtijd ondanks hun opvallende verschijning. Het is de komende jaren dus opletten geblazen voor de broedvogeltellers in De Onlanden! Daarnaast is het interessant om de komende jaren meer naar het voedsel van de zilverreigers te kijken, bijvoorbeeld door het verzamelen van braakballen op de slaappleats.

Summary: Oosterhuis R. 2016. Great Egret *Ardea alba* in De Onlanden: roosting behaviour and breeding attempt. Drentse Vogels 30: 3-9.

Since counting of Great Egrets started in De Onlanden in the northern Netherlands, in autumn 2007, numbers roosting in this wetland increased from 7-17 in the first few years to a maximum of 203 in 2015/16. In July 2015, already in late afternoon Egrets started to head for the roost, but this changed to just before sunset in October. In autumn 2015, roosting flights were mapped in the vicinity of De Onlanden. Flights

(from foraging areas to the north) covered up to 5-6 km; when farther away, birds headed for other roost sites. In 2016, when roosting numbers started to dwindle in late February, two birds remained at the site. Stick-handling was first noted on 5 April, and nest-building started in earnest on 7 April, lasting up to and including 15 April. Disturbance by a helicopter, chasing the couple away, was used to visit the nest site. The small nest was constructed in a willow, 1.5 m high at the edge of water. As no sign of continued breeding behaviour had been noted since mid-April, the site was again visited on 22 May. The nest was in disuse and dilapidated; it is unclear whether eggs had been laid or not.

Literatuur

- Boele A., van Bruggen J., Hustings F., Koffijberg K., Vergeer J.W. & van der Meij T. 2016. Broedvogels in Nederland in 2014. SOVON-rapport 2016/04. Nijmegen.
- van Boekel W.H.M. 2015. From meadows to marshland - response of small mammal populations. *Lutra* 58: 57-71.
- Klaassen O. & De Jong A. 2015. De winter van 2014/15 zag wit van de Grote Zilverreigers. *Sovon-Nieuws* 28(2): 8-9.

Adres: René Oosterhuis, beheerder rayon west, Stichting Het Groninger Landschap
r.oosterhuis@groningerlandschap.nl

Wilgenstruweel in ondiepe plas, de belangrijkste slaappleats en ook de locatie waar de broedpoging ondernomen is, Lettelberterpetten, 22 oktober 2015 (Rene Oosterhuis). *Willow shrub in shallow pool, main roost as well as breeding locality, 22 October 2015.*